

O`ZBEKISTONDA VOLLEYBOLNING VUJUDGA KELISHI VA RIVOJLANISH TARIXI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10275427>

Egamberdiyev Ilxomjon Ergashevich

Namangan davlat universiteti

Sport faoliyati kafedrası vaktincha dots.nt vazifasini bajaruvchi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Har bir sport turi inson organizmi uchun foydali ekanligi, Voleybolni O`zbekistonga kirib kelishi, volleybolning vujudga kelishi, Voleybol bir katta sport turi va jismoniy faoliyat, strategik tajriba va jamoa ishtiroki talab etishi haqida so`z boradi.

Kalit so`zlar

jismoniy tarbiya, volleybol, sport, tetiklik, faoliyat, faollik, jamoa, xususiyat, mashg`ulot.

Respublikamiz mutsaqillikka e`rishgandan keyin sog`lom avlodning shakllanishiga katta e`tibor berib kelmoqda. Sog`lom avlodning shakllanishidagi eng asosiy omillardan biri bu- yoshlarning jismoniy tarbiyasidir. Jismoniy tarbiya umumiy tarbiyaning ajralmas qismidir, u yoshlarni hamma tomonlama axloqiy, ruhiy tetiklikda tarbiyalashga yordam beradi. Jismoniy tarbiya natijasig`bu o`z navbatida umumiy madaniyatning bir qismi hisoblanadi. Hozirgi yoshlarni zamon talabidagi ma`rifatli, ma`naviyatli qilib tarbiyalashning e`ng asosiy e`lementlaridan biri, bu jismoniy tarbiyadir.

Jismoniy tarbiya va sportning ijtimoiy-tarbiyaviy xususiyatlarida sog'lomlashtirish tadbirlari muhim ahamiyat kasb etuvchi ijtimoiy-pedagogik jarayondir. Shu asosda jismoniy tarbiya va sport sohasida ixtisosli kadrlar tayyorlash davlat ahamiyatiga molik bo`lgan muhim jarayon hi-soblanadi. Bu esa, o'z navbatida jismoniy tarbiya va sport harakatidagi ehtiyojlarni qondirish, aholining ijtimoiy-madaniy sharoitlarini yanada yaxshilash bilan bog`liq. Bu yo`lda Prezident va Respublika hukumati tomonidan olib borilayotgan tadbirlar o'zining yuqori darajadagi samara-larini bermoqda. Shu sababdan aholining barcha qatlamlarida jismoniy tarbiya va sportning u yoki bu turi bilan shug'ullanuvchilar soni tobora ko'paymoqda. Bu esa jismoniy tarbiya va sportdagi ijtimoiy-tarbiyaviy xususiyatlarining mohiyatlaridan darak.

Jismoniy tarbiya, badan tarbiya – sogʻliqni mustahkamlashga, odam organizmini uygʻun ravishda rivojlantirishga qaratilgan umumiy tarbiyaning uzviy qismi. Jamiyatdagi jismoniy madaniyat ahvolini bildiruvchi koʻrsatkichlardan biri.

Har bir sport turi inson organizmi uchun foydalidir. Biz bugungi maqolamizda yoritib bermoqchi boʻlgan sport turi bu- Volleyboldir. **Voleybol** (inglizcha: *volleyball* volley – „urib qaytarmoq“ va ball – „toʻp“) toʻpli sport oʻyini boʻlib, har biri 6 kishidan iborat ikki jamoa bilan oʻrtasidan toʻrt tortilgan maydonchada oʻynaladi^[1]. Oʻrtasidan toʻrt bilan (erkaklar musobaqasi uchun 2,43 m va ayollar musobaqasi uchun 2.24 m balandlikda) boʻlingan 9x18 m li maydonchada oʻynaladi. Voleybol toʻrining katakchalari soni 1 000 ta (enida 100 ta va boʻyida 10 ta) boʻlib, bitta katagining toʻrt tomoni 10 sm dan boʻladi. Bir jamoa 6 kishidan iborat boʻlib, 2 jamoa oʻynaydi. Oʻyinchilar toʻpni qoʻl bilan urib, raqib maydoniga tushirishga harakat qiladilar. Koptokni uch urishda raqiblar tomoniga oʻtkazish lozim. Musobaqa 3 yoki 5 partiya oʻynaladi. Voleybol AQShda paydo boʻlgan (1895). Xalqaro federatsiya (FIVB; 1947-yil asos solingan) ga 180 dan ortiq mamlakat aʼzo. 1964-yildan Olimpiya oʻyinlari dasturlariga kiritilgan, 1949-yildan jahon birinchiliklari oʻtkaziladi.

Voleybol Oʻzbekistonda 1920-yildan oʻynaladi. Oʻzbekiston Respublikasi 1991-yil Xalqaro voleybol federatsiyasiga, 1992-yil Osiyo voleybol konfederatsiyasiga aʼzo boʻlib kirdi. Oʻzbekistonda bu sport turi bilan 700 mingdan ortiq kishi muntazam shugʻullanadi. U maktablarda ommaviy tus olgan, jismoniy tarbiya boʻyicha dasturning ajralmas qismi hisoblanadi.^[2]

Voleybol kelib chiqishi jarayonida koʻplab tuzilmalar va qoidalar etib kelgani va dunyoning koʻpgina qismida tarqalgan. Oʻyinda 6x6 yoki 4x4 kishi jamolani tashkil etadi va oʻyin yakuniy nusxasiga aylantiriladi. Oʻyin flagman Kelib chiqish uchun muhitni tuzish bilan bogʻliq va 1930-yillarda tuzilgan Havo voleybol oʻyini kelib chiqishi bilan bogʻliq rivojlanish yuksak darajada.

Bugungi kunda, voleybol butun dunyoda mashhur va ommaviy sport turi boʻldi. Uning Osiyo, Yevropa va Amerika qitʼalarida ommaviy oʻyinlar, "Voleybol ustaligi" nomini taqqoslash joizdir, bu shuningdek, sport turi muntazam farmoniyali raisi, sifatli jismoniy yaxshiligi va jamoa maʼnaviyatini oshiradigan komandalar bilan mashhur. Voleybol, bir nechta mamlakatlarning sport tarixiga ega boʻlgan eng mashhur sport turlaridan biridir. Uning tarixi bir qancha fushunlarga boʻlgan oʻzgarishlar hamda muhtavolari bilan bogʻliq boʻlib, har biri zamon va joyda oʻzgaradi.

Voleybolning asliy tarixi 1895 yilda Amerika Qoʻmitasi yonida, kafe stolibilikorligi shtadiyasi direktori William G. Morgan tomonidan oldi borgan

jamoatchilikning faol kurash shaklidan olingan birinchi natijadir. U avvalgi tenis va basketbol sport turlarini birlashgan ko'rsatkichlarni ishlatib jamoatning yo'nalishiga tayanib kelishgan.

Voleybol o'sha paytdan boshlab, bir qancha mamlakatlar va jamiyatlar o'rtasida ommaviy o'yin bo'lib o'tiladi, va VFP (Volleyball Federation of the USSR) yordamida 1947 yilda qadimgi Sovet Ittifoqida voleybolning eng yuqori darajadagi jamiyat va respublikalariga organizatsiya qilindi va material ma'lumotlariga ko'ra, respublikalar turli saylandi.

Buni professional ligalarda ham, havaskorlar darajasida ham ko'p odamlar o'ynaydi. Qolaversa, plyaj voleyboli ayniqsa yoz oylarida ko'pchilik tomonidan afzal ko'riladigan sport turiga aylandi. Ushbu o'yinni plyajda, plyajda yoki hatto qum qutilarida o'ynash mumkin. Bu nafaqat sport turiga, balki yozgi mashg'ulotlarga ham aylangan.

Voleybol jamoaviy ish va muloqotni yaxshilash bilan ham mashhur. Maydondagi har bir o'yinchi bir-biri bilan muloqot qilishi, bir-biriga ishonishi, hamjihatlikdaishlashi kerak. Demak, voleybol nafaqat jismonan, balki ruhiy va ijtimoiy jihatdan ham ko'p foyda keltiradi.

Rivojlanayotgan texnologiya bilan voleybolni kuzatish osonroq bo'ldi. O'yinlarni to'g'ridan-to'g'ri tomosha qilishingiz mumkin bo'lgan translyatsiya platformalari, ijtimoiy media postlari va o'yinchilar va jamoalarning dolzarb yangiliklari kabi ko'plab manbalar mavjud.

Bugun voleybol muntazam o'ynaladigan o'yin. O'sha paytdan boshlabgi voleybol yo'nalishiga, qayerdagi uning yaratilishi haqida, bir qancha o'zgarishliklar taxlil qilindi va respublikalar turli bo'lganligi uchun yuklamalar aynan qonuniy ta'sirga ega. Voleybol bir katta sport turi va jismoniy faoliyat, strategik tajriba va jamoa ishtiroki talab etadi. Voleybol, o'rtacha tajriba talab etadigan jismoniy mashg'ulot ta'minlashda va jamoa bilan birga ishlashda juda samarali bo'lib, boshqalar bilan ko'rishda, yomon va yomon odamlar bilan birga ishlash va raqobatga imkoniyat yaratadigan, soxada jismoniy holatlarni rivojlantirishda juda muhimdir. 1991 yilgacha yurtimizda turli darajadagi nufuzli musobaqalarda ishtirok etib kelgan sportchilar soni kam bo'lsa-da, ular orasidan xalqaro turnirlar, jahon chempionatlari ishtirokchilari, hatto Olimpiya o'yinlari chempionlari yetishib chiqqan. Natijalar u qadar yuqori bo'lmagan. 2021 yildan boshlab O'zbekistonda voleybol sport turini yangi pog'onaga olib chiqish, Osiyo va xalqaro maydonda o'z o'rnini qaror toptirish maqsadida tizimli reja ishlab chiqildi.

Voleybol katta ishonchlarga, tezlik va rivojlanishga erishishda yordam beradi. Bu sport jamoada birgalikda ishlash, rivojlantirish, yomon va yomon odamlar bilan

suhbatlashish, soxada strategik qaror qabul qilish va jamoada birga yutuqlarni qo'llash kabi jismoniy faoliyatni rivojlantiradi.

Voleybolning foydali tomonlari juda ko'p, miyokard kuchlanishi, energiya sarmoyasini oshirish, koordinatsiyani rivojlantirish, flexibilitetni oshirish va kasallikka qarshi kurashish kabi jismoniy va fikriy rivojlanish uchun ajoyibdir.

Bu idoralar, voleybolda inflyatsiyani kamaytirish, jismoniy rivojlantirish darajasini oshirish, yoshlar orasida uning ommaviy o'yin bo'lib o'tilishini ta'minlash, uni xalqaro darajada rivojlantirish, jamoat ayrimligi va ommaviy jismoniy va ma'naviy binolarni rivojlantirish mashg'ulotlarini ko'paytirilishi hamda eng yaxshi yutuqlar yaratish yoki chuqurlashtirishda asosiy jarayonlardir.

Voleybol sportining bir nechta foydali taraflari bor. Bu sport faollik qilish uchun ko'p mashhur bo'lib, faol o'tiladigan jamoalarga yoki turnirlarga katnashish imkoniyatini beradi. Voleybolning foydali tomonlari quyidagilardan iborat:

1. Jismoniy rivojlanish: Voleybol faol faollik, energiya sarmoyasini oshirish, koordinatsiyani rivojlantirish, tezlik va qonuniylikni kuchaytirishga yordam beradi. Bu sport o'yinlar o'ynashni o'z ichiga olgan jismoniy malakalar va dengizda kurashish, to'sat va jibirlash tanasi uchun yaxshi hisoblanadi.

2. Jamoaviy faollik: Voleybol jamoa bilan birgalikda faol ishlash imkonini beradi. Bu sport ko'plab odamlarning birgalikda ish ko'rishlariga imkon beradi va jamoada ishlay olmoqda. O'yinlar va turnirlar vaqtida jamoaviy balki.

3. Tezlik va reaksiya: Voleybol koordinatsiya va reaksiyaning rivojlanishiga yordam beradi. Sizning tezlik va reaksiyangizni oshirish orqali, futbolchilar ostida o'yin ishtirok etish uchun eng muhim o'rinlarni egallashi mumkin.

4. Mazzaq va abadiy faollik: Voleybol endi va do'st bilan to'yga chiqishda, jamoaviy sport mashg'ulotidan mazzaq olishda yordam beradi. Buning o'zi jismoniy yutuqlarni yaratish, energiya sarmoyasini oshirish va jismoniy tarbiyaning muhim qismlarini rivojlantirish uchun juda ajoyibdir.

5. Mental tarbiya: Voleybol, jamoaviy jangchi bilan ishlash va strategik qaror qabul qilishni o'rganishga yordam beradi. Bu sport komandasini boshqarish, do'stlar bilan ishlash, muntazarni ma'lum birga harekaga oshirish uchun idealdir.

ADABIYOTLAR:

1.«Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida»gi Qonun. // O'zbekiston Respublikasi Qonuniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida/ O'zbekiston Respublikasi Qonuni. "Xalq so'zi" gazetasi., 2015-yil 5 sentabr, №174, - b 1-4

2.Ayrapetyans L.R., Pulatov A.A., Isroilov Sh.X.

3. A.A.Ummatov - 2, 3,4, 5, 6, 7, 8,11, 13,15 boblar

4. Voleybol: Entsiklopediya. *Comp.* V. L. Sviridov, O. S. Chexov – Tomsk: Yanson, 2001 yil.